

Flesberg

Ni områder er undersøkt. Av disse er ett funnet å ha lav botanisk verdi (Grønbu) og ett funnet å ha middels botanisk verdi (Rebberud). Disse ble ikke undersøkt kulturhistorisk. To områder ble funnet å ha høy botanisk verdi, men middels og lav kulturhistorisk verdi (Letmolia, Lande). Lyngdal, Strand, Ligrenda, Juveligrenda og Fønset-Teigen har samlet sett høy kulturlandskapsverdi og er omtalt her.

Lyngdal kirkebygd

Undersøkelse

Botanikk: JEE. Kulturhistorie: OP

Ikke alle enger er undersøkt botanisk.

Beliggenhet

Kartblad M711: 1714 IV

UTM: NM 29 42

H.o.h.: 340-380 m.

Vegetasjonsregion: Sørboreal region

Landskapsregion: Østlandets skogtrakter

(Lyngdal – Holtefjell)

Beskrivelse

Lyngdal er en sidedal til Numedal. Sentralt i dalen ligger Lyngdalsgrenda. Området er avgrensa av skog. Lyngdal er en levende jordbruksdelt i en hellende sørvestvendt lise, med mange landskapsrom av ulik størrelse.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer

1) Slåtteeng: I tillegg til skrapslått med rik flora langs en del jordekanter, veier og på tun, finnes bl.a. følgende interessante slåtteenger:

- Et område vest for husene ved Lyngjorda, langs veien. Ikke gjødsla, fortsatt slått med lå. Etterbeite med sau. Enga er omtrent 100 x 50 meter.

- Lite felt med slåtteeng i kant av dyrket eng ved øvre Bekkjordet.

- Slåtteeng i kant av dyrket eng i bakkene rundt husene ved Helgerud. Det meste av engarealene er dyrket eng. Fortsatt slått. Svakt gjødsla. De interessante områdene er på omtrent 70 x 70 meter.

2) Beitemark: Rett nord for husene ved øvre Bekkjordet. Kubeite.

Både beitemarka og slåtteeng-restene virker lite eller ikke gjødsla.

Vegetasjon og flora

Storparten av enga ved Lyngjorda kan regnes som en litt mager utforming av kalkrik tørreng med arter som hjertegress, flekkmyr, dunkjempe, fløyelsmarikåpe, vinmarikåpe og brudespore. I noe friskere deler finnes knegress, storblåfjær, engnellik, bakkemynte, fagerknoppurt, samt mye flekkgrisor, smyle, tjæreblomst, harerug og preste-

krage. Små partier med rik fukteng finnes, bl.a. ved veien. Her vokser arter som ballblom, skogstorkenebb, sumphaukeskjegg og slåtte- og kornstarr. Omtrent 110 arter registrert.

Partier med slåtteeng ved Bekkjordet er også artsrike og har preg av kalkrik tørreng med arter som dunkjempe, smalkjempe, hjertegress, knollerteknapp, tjæreblomst, kattefot, flekkgrisor, bakkeveronika og storblåfjær. Der har mer preg av kalkfattig tørreng med et visst innslag av fjellplanter, som fjelltimotei, fjellengkall, harerug og arter som tepperot, rødkløver, tiriltunge og prestekrage. Beitemarka ved Bekkjorden er delvis tre- og busksatt med furu, eier og bustype i de tørrere delene, samt isterwier og ørevier i noe fuktigere deler. Her er det nokså trivielt feltsjikt med bl.a. bråtestarr og sumpmaure.

De mest interessante slåtteengene ved Helgerud består av rik fukteng og delvis kalkrik tørreng med arter som ballblom, brudespore, hjertegress, storblåfjær, knollerteknapp, engnellik, smalkjempe og flekkgrisor. På mer grunnlendte områder, bergknaus-samfunn, står arter som bakke- og vårveronika og ettårsknavel.

Historie

Lyngdal kommer av Lygna, som viser til at elva har små loner, dvs. utvidelser der elva flyter rolig. Det er gjort flere steinalderfunn langs elva og noen få gravfunn fra vikingtida (800-1050 e.Kr.). Trolig fantes det på denne tiden en større gård i bygda, som senere gjennomgikk en omfattende oppdelingsprosess. Gården Lyngjorda er nevnt i skriftlige kilder allerede før 1350.

Kulturminner

Fra gammelt av fantes det mange uthus i Lyngdal og fortsatt er mange av disse bevart. Gamle stabbur, kjellerbuer, smier og sommerstuer er godt representert. Ensartet rødfargebruk på de fleste gamle bygninger er med på å underbygge stedstilhørighet og lokalt særpreg.

Lyngdal kirke er fra slutten av 1600-tallet.

På bruk med aktiv gårdsdrift er eldre våningshus ofte modernisert, eller nye har kommet til. Her finnes flere hus av «katalogtype». Tunbebyggelsen på gården Lyngjorda kan tjene som eksempel for flere av gårdene i grenda. Dominerende i tunbildet er våningshuset. Dette ble først oppført i 1680, men er siden blitt ombygd flere ganger. Driftsbygningen nord i tunet består av deler fra ulike tidsepoker. Her står også en nyere garasje. Sør på tunet står fem gamle uthus: stabbur, veslebu, kjellerbu, sommerstue og vasshus. Langs gårdsveien et stykke ut fra tunet ligger smia. I tillegg hører et sommerfjøs fra 1940 til i gårdens bygningsmasse.

Verdivurdering

Området kan karakteriseres som et representativt/typisk landskap ut fra følgende kriterier:

Kontinuitet (N)

Representativitet (N/K)

Mangfold (N)
Helhetlig landskap
Autentisitet (K)

I Lyngdal finnes det fortsatt tradisjonell engskjøtsel i betydelig omfang. Det er kjent flere ugjødsla og lite gjødsla slåtteenger. Deler av beitemarka er fint utformet, og har antagelig lang kontinuitet. Ellers er området preget av nokså intensiv drift. Engene er nokså representative for de sørlige og midtre delene av fylket, og er svært artsrike. Floristisk interessant er bl.a. forekomst av hjertegress, knegress og fjellengkall. Området har svært høy botanisk verdi (****).

Lyngdal er en helhetlig grend med mange verneverdige tun og enkelbygninger. Området er vurdert å ha høy kulturhistorisk verdi (***).

Samlet sett vurderes området å ha *regional verdi* i kulturlandskapssammenheng.

Område 2

Lyngdal kulturlandskap, Flesberg kommune

Økonomisk kartblad BX 045 og BY 045, 1:10.000

— : avgrensning kulturlandskapsområde

— : avgrensning botanisk interessante delområder

*Plassen Helgerud har kalkrike tørrenger med rik flora.
Foto: Bård Bredeesen.*

*På Lyngjorda i Lyngdal er det en rik, ugjødsel eng som slås
årlig av Kristoffer Vatnebryn. Foto: Oskar Puschmann.*

Strand

Undersøkelse

Botanikk: JEE. Kulturhistorie: JJ.

Beliggenhet

Kartblad M711: 1714 IV

UTM: NM 26 42

H.o.h.: 300 – 340 m.

Vegetasjonsregion: Sørboreal region

Landskapsregion: Østlandets skogtrakter
(Lyngdal – Holtefjell)

Beskrivelse

Strand ligger åpent til ned mot Strandevatnet, noen kilometer øst for Lyngdal sentrum. Tunet er ellers omgitt av skog. Øst for tunet er det tett granskog og en havnehage som var granskog fram til 1962.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer

- 1) Slåtteeing: Liten sørvendt eng rett ved våningshuset. Fortsatt slått. Ikke gjødsla. Enkelte kantområder er i gjengroing. Arealet er på omtrent 30 x 75 meter.
- 2) To tidligere styvede asker i tunet, ovenfor våningshuset.

Vegetasjon og flora

Rik fukteng og kalkrik, vekselfuktig eng. I de sentrale delene av enga vokser arter som bakkesøte, hjertegress, solblomst, marinøkkel, brudespore, småengkall, flekkgrissøre, knollerteknapp og tjæreblomst. Lengre ut i kantene finnes i tillegg nokså store mengder med ballblom, rød jonsokblomst og skogstorkenebb. Hagelupin har spredd seg utover deler av enga.

Historie

Strand er et usammensatt naturnavn, noe som tyder på høy alder. Gården er første gang nevnt i skriftlige kilder i 1564. Den ble delt i to bruk i 1737. Nord-Strand var i perioder delt i to bruk. Alle brukene var i bondeie til Axel Heiberg kjøpte søre Strand i 1888 og Nord-Strand i 1893, og slo brukene sammen. Han kjøpte også opp skogene til flere gårdsbruk i nærheten. Axel Heiberg var forretningsmann og konsul og svært velstående. Gården ble drevet som et mønsterbruk, både når det gjaldt skogbruk, jordbruk og krøtterhold. Her ble det også møtested for mange av landets mest kjente personer, bl.a. var kong Haakon og Fridtjof Nansen her. I dag er det Axel Heibergs sønnesønn Gert Heiberg som er eier.

Kulturminner

Tunet består av flere verneverdige bygninger. Våninghuset, som ligger svært eksponert, ble sammenbygd i 1898 av tre stuer; fra Mellom-Strand, Landerudplassen og søre Strand. Huset ligger på en fint oppmurt granittmur. Det er innvendig malt av Gerhard Munthe. Her er det også et toetasjes stabbur med sval i stavverk, flytta fra Geitnes i 1898, og et enetasjes stabbur, som fram til 1959 hadde to etasjer. Nordvest for dette tunet, plassert nede i et lite søkk, ligger et ganske klart markert firkanttun. Her er det forpakterbolig fra 1919 og drengestue fra 1933, begge i tømmer, toetasjes stabbur, driftsbygning fra 1957, et skjul fra 1950-åra og en nyere garasje. Enda lenger nord er et hus for pelsdyr bygd i 1970-åra og ei tømra smie. En jordkjeller med murt hvelv av teglstein ligger nærmere vannet.

Område 3

Strand kulturlandskap, Flesberg kommune

Økonomisk kartblad BX 045, 1:10.000

— : avgrensning kulturlandskapsområde

— : avgrensning botanisk interessant delområde

Tunet på Strand består bla. av et gammelt stabbur og et våningshus som er sammenbygd av tre stuer.
Foto: Jørn Jensen.

Verdivurdering

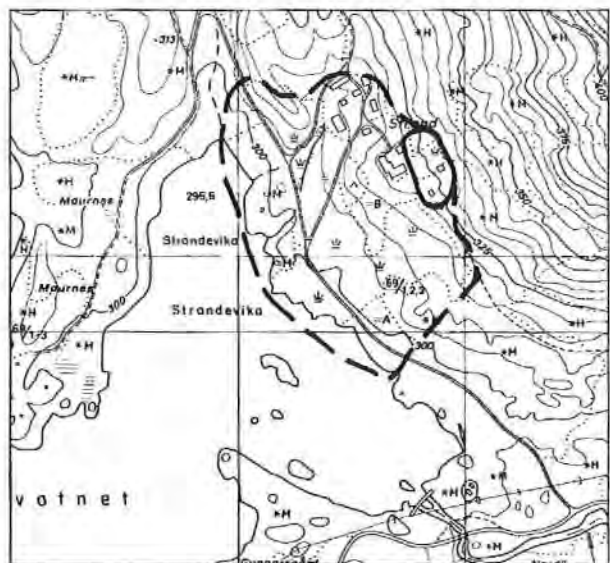
Området kan karakteriseres som et særpreget landskap ut fra følgende kriterier:

- Kontinuitet (N)
- Særpreget (N/K)
- Sjeldenhet (K)
- Mangfold (N)
- Inngrep/påvirkning
- Autentisitet (K)
- Estetisk verdi (K)
- Lokalhistorisk verdi (K)

Enga er lite representativ for fylket, men artsrikt, med innslag av flere interessante arter, bl.a. solblomst (sjelden i slåtteeing), bakkesøte og marinøkkel. Området vurderes å ha svært høy botanisk verdi (****).

Gårdens historie fra den ble kjøpt av Axel Heiberg rundt 1890 er svært spesiell. Det har satt sitt preg både på bygninger og driftsformer. Flere av bygningene har dessuten høy verneverdi som enkeltbygninger. Andre elementer, som de styvede askene og lerketrærne øker verdien botanisk og kulturhistorisk. Den markante plasseringen, alene i skogen, ved Strandevatnet gir gården en betydelig opplevelsesverdi. Området vurderes å ha høy kulturhistorisk verdi (***).

Samlet vurderes området å ha *regional verdi* i kulturlandskapssammenheng.

Ligrenda

Undersøkelse

Botanikk: JEE. Kulturhistorie: JJ.

Beliggenhet

Kartblad M711: 1714 IV

UTM: NM 27 39

H.o.h. 320 m.

Vegetasjonsregion: Sørboreal region

Landskapsregion: Østlandets skogtrakter

(Lyngdal – Holtefjell)

Beskrivelse

Ligrenda er en grend som ligger «innpå skaugen» øst for Numedalen, på vestsiden av dalen sør for Lyngdal sentrum. Grenda er vakkert eksponert i en sørvendt helling. Området ligger ned mot Gjømlevannet i sørvest. Gårdene Gjømle og Nerli ligger nedenfor fylkesvei 100, i en slak skråning ned mot Gjømlevatnet. De andre gårdene ligger ovenfor fylkesveien, i brattere lende.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer

- 1) Slåtteeng: Små partier ved øvre Ligrenda. Antagelig ikke lenger slått.
- 2) Beitemark: I sørvendte bakker øst og nord for øvre Ligrenda. Kubeite, stedvis gjødsla. Arealet er på omtrent 300 x 150 meter.
- 3) Styving: En enslig ask ved øvre Ligrenda er tidligere styvet.

Vegetasjon og flora

Slåtteenga består av kalkfattig tørreng med bl.a. tjæreblomst, sølvmyr, vår- og bakkeveronika, dvergforglemmegei og ettårsknavel. Beitemarka består av kalkfattig tørreng med arter som flekkgrisøre, gjeldkarve, tjæreblomst, storblåfjær, vårveronika, katterot og ettårsknavel. I tre- og busksjiktet står bl.a. hassel, roser og einer.

Historie

Ligrenda består av følgende gårder: Gjømle 29.1, Nerli 30.1, nedre Li 31.1, øvre Li 31.2, nordre Ånnestad 32.1, søre Ånnestad 32.3. Gjømle er trolig fradelst Li. Den er nevnt første gang i skriftlige kilder i 1358. Nerli er trolig blitt til ved den første delingen av Li. Biskop Jens Nilsson red forbi Li på visitasreise i 1595. Allerede da var det tre gårder her, hvorav to lå i en tungård. Li ble delt for godt i to like store deler på slutten av 1600-tallet. Ånnestad må ha blitt skilt ut fra Li, kanskje i vikingtida. Gården ble delt mellom to halvbrødre i 1777.

KULTURMINNER

Gjømle 29.1:

Her er flere verneverdige bygninger. Øverst i tunet er det to våningshus, et ombygd i 1910 i sveitserstil og igjen

i 1965, og ett 1700-talls bygning trolig tilbygd og ombygd i 1804. Dette huset er en lav halvannenetasjes midtkammerbygning kledd med skyggepanel, og med vinduer med småruter i den eldste delen. Det har trekk fra lousi-seize-stilen, og er svært autentisk. Videre er det to stabbur (ett enetasjes fra 1850 og ett toetasjes fra 1797 med sval i stavverk), en kjellerbu, vasshus fra begynnelsen av 1900-tallet, vognskjul fra 1930 og en lang driftsbygning sammenbygd av tømra staller, låver og fjøs. Oppe ved fylkesveien, i grensa til Ånnestad-gårdene er det et fint steingjerde.

Nerli 30.1,2:

Tunet er noe uregelmessig oppbygd. Lengst vest ligger driftsbygningen fra 1956 (på en kjellermur fra 1930-åra). I midten ligger det store våningshuset i sveitserstil, ombygd i 1920-åra med et mindre våningshus lenger bak. Ytterst på pynten står to toetasjes stabbur, der det ene har sval i stabbur, garasje fra 1938 og bryggerhus (opprinnelig stue på plassen Langetangen) lenger inn. Sag og verksted (opprinnelig sommerfjøs) står øst for tunet.

Nedre Li 31.1:

Tunet består av et gammelt våningshus ombygd i sveitserstil og senere modernisert, nytt og godt tilpasset våningshus fra ca. 1990, driftsbygning fra 1914, skjul, garasje og to stabbur. Det ene stabburet er et toetasjes stabbur fra 1800-tallet, det andre et enetasjes ovalaft fra 1700-tallet. Nederst på jorden er det en ryddningsrøys med en stor lønn. Ellers finnes en gammel gårdsvei.

Øvre Li 31.2:

Tunet ligger på et lite platå som er framskutt i lisa. Ytterst på pynten er det to stabbur, et toetasjes fra 1700-tallet og et enetasjes fra 1800-tallet, og en mur som antagelig er etter en kjellerbu. Lenger inn ligger våningshus på hver sin side. Det største våningshuset er en lang og lav kledd midtkammerbygning, og det minste opprinnelig en toroms tømmerstue som ble tilbygd og påbygd i 1920-åra. Litt lavere og lenger ned ligger en tømmerlåve som er sammenbygd med tømra staller med pulttak fra 1932. Fjøsset, som lå på den andre siden av låven, er borte. Lengs nord i tunet er det et lite bryggerhus og et vedskjul og høyere opp i bakken er det smie i tømmer og sommerfjøs i bindingsverk. Overfor tunet er det beite med et par store ryddningsrøys. Ellers finnes en gammel gårdsvei.

Nordre Ånnestad 32.1:

Her er det et gammelt våningshus, fullstendig ombygd i 1920-åra og senere restaurert, nytt våningshus fra 1975, låve i bindingsverk fra 1939, toetasjes stabbur, skullåve, stort verksted fra 1980-åra og et lite tømra skjul. På eienommen var det ellers en gravhaug som ble fjernet ved nydyrking i 1928. Inni haugen var det gravkister, en bygd opp av heller og en av kampestein. I graven ble det funnet mange gjenstander fra vikingtiden.

Søre Ånnestad 32.3:

På grunn av det bratte terrenget ligger husene på tunet på rekke: tømmerlåve/fjøs, stabbur, våningshus og garasje. En sommerstue og vognskjul ligger litt høyere i terrenget. Sommerstua skal være fra 1830. Stabburet er i to etasjer. Fjøset fra 1923 har et overbygg i bindingsverk. Våningshuset er fra 1981, og er med sitt helvalma tak dårlig tilpasset den øvrige bebyggelsen.

Verdivurdering

Området kan karakteriseres som et representativt/typisk landskap ut fra følgende kriterier:

- Kontinuitet (N)
- Representativitet (N/K)
- Inngrep/påvirkning
- Helhetlig landskap
- Estetisk verdi (K)

Representativt artsutvalg og vegetasjon. Innslag av dverg-forglemmegei er interessant. Deler av beitemarka har sannsynligvis lang kontinuitet. Området har høy botanisk verdi (***).

Her er 6 tun som alle har flere verneverdige enkeltbygninger. Med unntak av de to Ånnestad-gårdene har alle gårder forholdsvis helhetlige tun. Variert og småskala innmarksstruktur karakteriserer området. Ligrenda har samlet sett høy kulturhistorisk verdi (***).

Samlet sett vurderes området å ha *regional verdi* i kulturlandskapssammenheng.

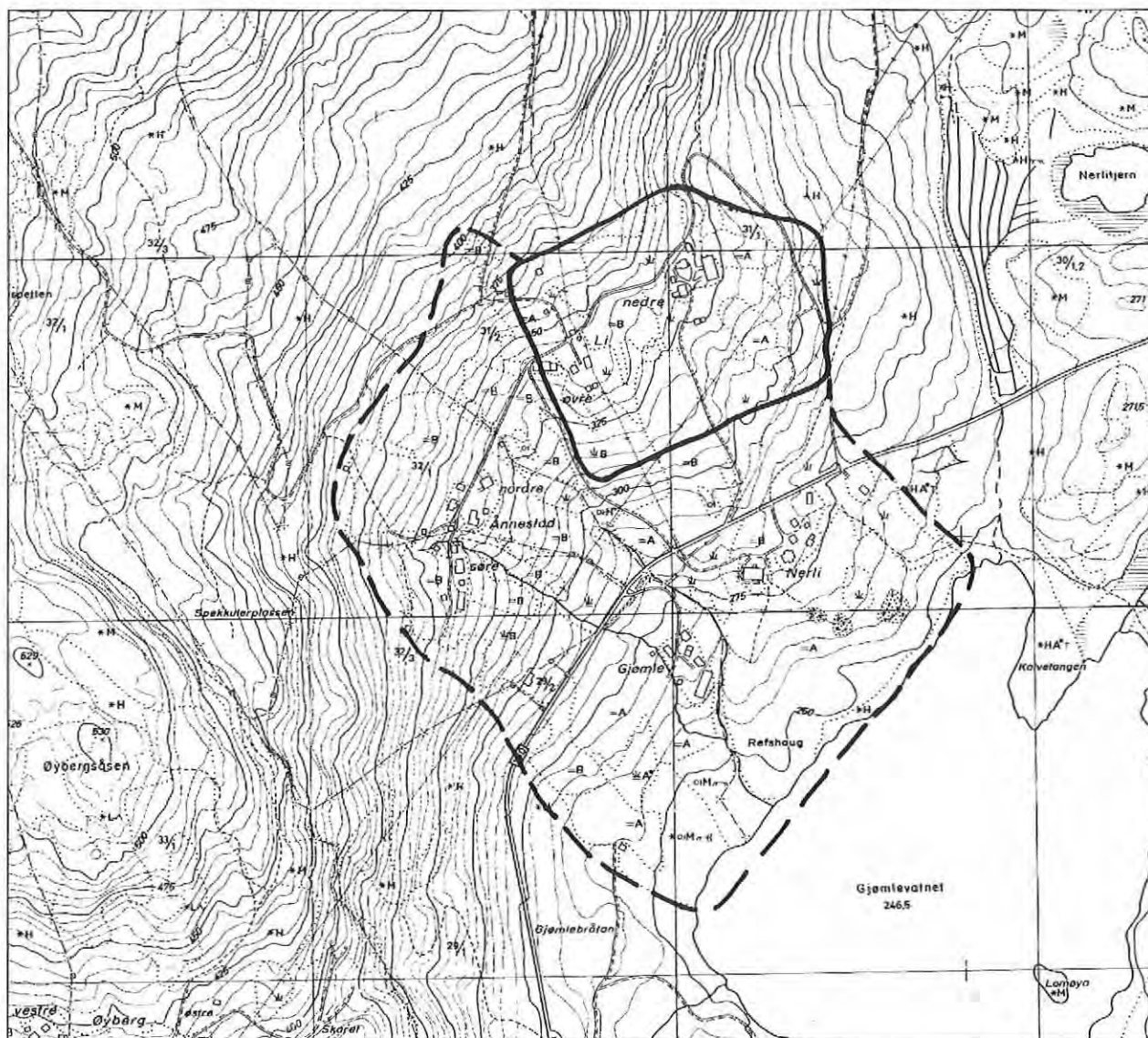
Område 4

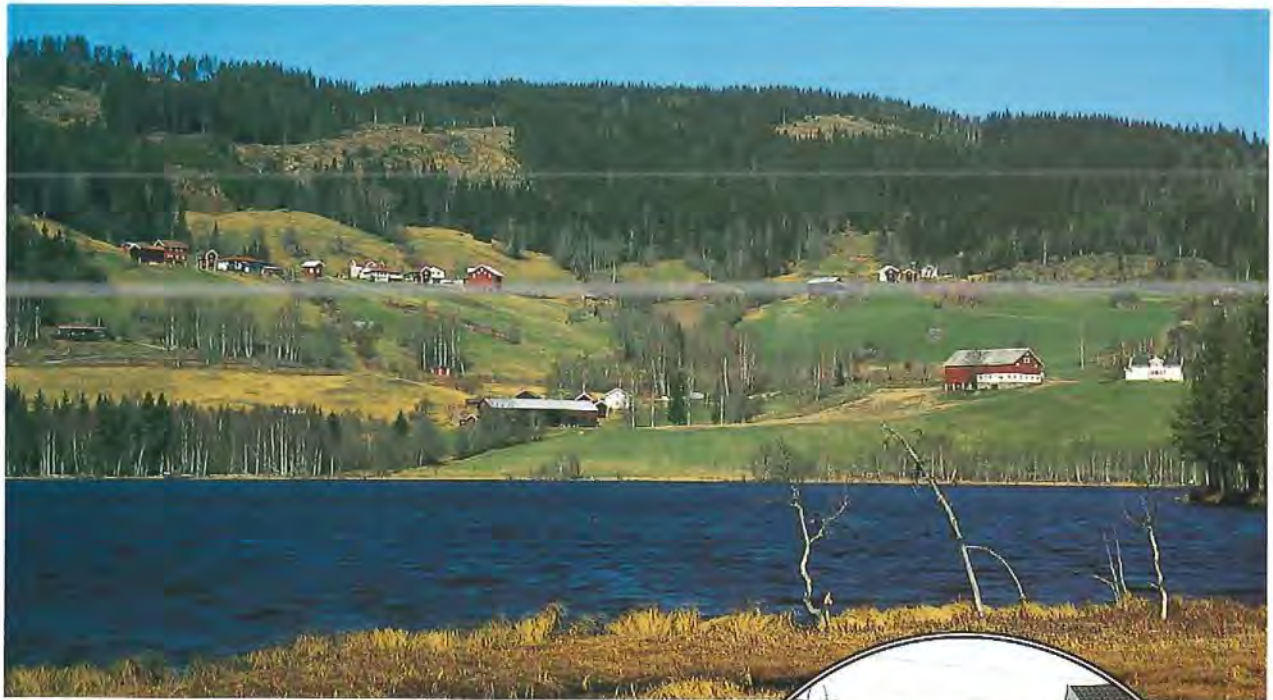
Ligrenda kulturlandskap, Flesberg kommune

Økonomisk kartblad CX 044, 1:10.000

— — — : avgrensning kulturlandskapsområde

————— : avgrensning botanisk interessant delområde

Ligrenda ligger fint til ved Gjømlevatnet, med en variert og småskala innmarksstruktur. Foto: Jørn Jensen.

Tunet på øvre Li har unngått større inngrep i nyere tid.
Foto: Jørn Jensen.

Juveligrenda

Undersøkelse

Botanikk: JEE. Kulturhistorie: JJ.

Den botaniske undersøkelsen omfatter en mindre del av området enn den kulturhistoriske undersøkelsen.

Beliggenhet

Kartblad M711: 1714 IV

UTM: NM 19 40

H.o.h. 220 – 350 m.

Vegetasjonsregion: Sørboreal region

Landskapsregion: Østlandets nedre dalbygger (Numedalen).

Beskrivelse

Juveligrenda ligger i Numedalen, lengst nord i Flesberg. Grenda ligger på vestsida av hoveddalføret, vakkert eksponert i den østvente hellinga langs elva Gjuva. Gårdene og kulturmarka ligger på avsatter, som er avgrensa av skog. Blia ligger på en avsats lenger ned enn Juveli-gårdene.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer

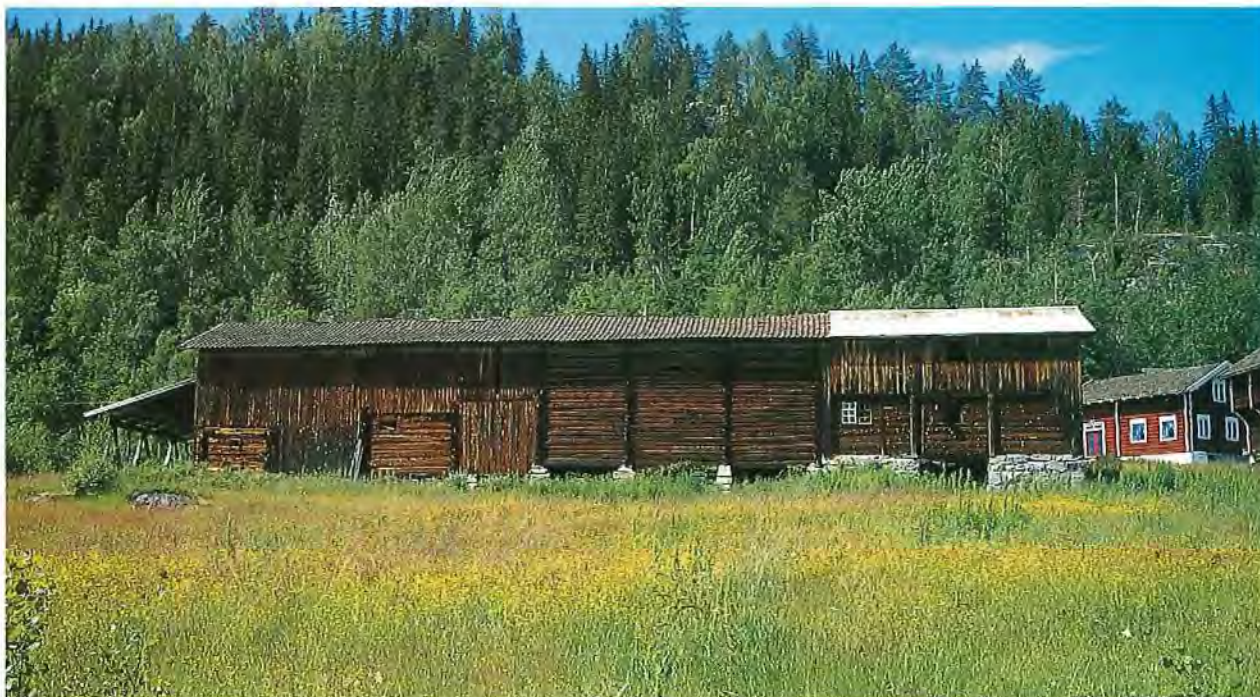
- 1) Slåtteeng: Små partier i kant av dyrket eng ved Søre Juveli. Fortsatt slått, men med noe gjengroing enkelte

steder. Den mest interessante delen av enga er på omtrent 50 x 50 meter. Ellers finnes små partier med slåtteengvegetasjon ved fjøset på Mellom-Juveli. Det er usikkert om engene her fortsatt blir slått.

- 2) Beitemark: Ved Blia og ned mot elva Gjuva. Kubeite, lite eller ikke gjødsla. Gjengroing enkelte steder. Arealet er på omtrent 200 x 150 meter.
- 3) Styvet bjørk, lønn, selje og to asker ved Juveli-gårdene, samt stor styva ask ved Vollbakken.

Vegetasjon og flora

Ved Mellom-Juveli finnes kalkfattig fukteng med en rekke svakt kystbundne arter som hanekam, kystmyrklegg, heisiv, knappsiv og blåknapp. Ellers er det notert arter som storblåfjær, flekkmarihånd og sumphaukeskjegg. Ved Mellom-Juveli finnes også kalkfattig fukteng med bl.a. mye kystmyrklegg og duskull. Beitemarka ved Blia preges i all hovedsak av svakt kalkrike tørrenger med arter som storblåfjær, engnellik, bakke- og vårveronika,

Tunet på Nord-Juveli har en spesiell og svært lang driftsbygning, med tømmerlåve fra 1860, tømmerfjøs fra 1954 og to tømra staller. Foto: Jørn Jensen

tjæreblomst, engknoppurt, flekkgrisøre, smalkjempe og bakkestjerne. Einer og roser finnes hist og her i busksjiktet. I kant av beitemarka står enkelte steder flere edle treslag: ask, hassel og lønn.

Historie

Hele Juveligrenda har trolig vært en gård fra først av, men har nok vært delt før Svartedauen. Søre Juveli har antakelig vært den eldste boplassen. I 1560 var trolig gården delt i to, Nord-Juveli og søre Juveli. Nord-Juveli ble delt i 1860 mellom brødrene Niri og Eivind Klemetson. Eivind beholdt det gamle tunet, dette ble Mellom-Juveli (6.2), mens Niri bygde nytt tun lenger nord, Nord-Juveli (6.1). Bellbakken (5.1,2), som er nevnt første gang omkring 1630, kommer antakelig fra Juveli. Blia (4.1) er trolig utskilt fra søre Juveli på 1600-tallet, nevnt første gang i skriftlige kilder i 1665.

I 1948 hadde grenda 5 hester (ved hvert bruk), 20 kyr, 5 ungdyr, 4 gris, mer enn 10 geiter og mer enn 3 sauer, samt høns, mens det i 1995 bare var 30 vinterfora sauer (opplysninger fra Norske gardsbruk).

Kulturminner

Søre Juveli 6.3:

Tunet er langstrakt i nord-sør-retning. Lengst vest i tunet står vedskjul, stue, stabbur og vasshus i bindingsverk, ut på pynten i øst står våningshus og låve/stall og lengst nord i tunet står staller med trev. Den gamle mønsåsstua er en spesielt fin bygning. De fleste andre bygninger er

også eldre tømmerhus som er lite ombygget. Et unntak er våningshuset, som ble tilbygd og fullstendig ombygget i 1972. Ei smie ligger i jordekanten sør for tunet.

Mellom-Juveli 6.2:

Våningshuset er en stor halvannenetasjes bygning i sveitserstil, trolig satt sammen av to eldre bygninger rundt 1990, med bl.a. en fin veranda. Tunet har ellers en mindre stue, toetasjes stabbur, driftsbygning fra 1940-åra, vasshus og grisehus. Det mest spesielle er et fjøs i naturstein med trev i tømmer – sammenbygget med et tømra vedskjul. Overfor tunet er det et sommerfjøs i bindingsverk og nederst i jordekanten en smie. Våningsbygningen og driftsbygningen har 1900-talls preg, mens de andre husene er tradisjonelle tømmerbygninger.

Nord-Juveli 6.1:

Ved delinga av Nord-Juveli i 1860 ble det bygd opp et nytt tun her, med våningshus fra 1970, to sommerstuer (den ene skal ha vært seterbu opprinnelig), toetasjes stabbur, vedskjul, svært lang driftsbygning (inneholder tømmerlåve fra 1860, tømmerfjøs fra 1954 og to tømra staller), smie og badstue. Lenger nord på tunet er det to sommerfjøs som er bygd sammen, og sør for tunet et våningshus i tømmer fra 1970-åra.

Vollbakken 5.2 (før kalt Bellbakken):

Tunet ligger i den bratte østvendte lia mellom Blia og Juveli. Tunet består av våningshus fra 1954, driftsbygning fra 1957, sommerstue, ett rom med sval på den ene langveggen, ombygget stall, et toetasjes og et enetasjes stabbur og vedskjul. På oversiden av veien er det to garasjer og en smie. I utkanten ligger et dårlig tilpasset våningshus fra 1978. Det mest spesielle på denne eiendommen er et tid-

ligere våningshus i tømmer i nyklassistisk stil og stabbur fra 1929 med nasjonalromantiske detaljer. Disse bygningene har høy kunstnerisk kvalitet og autenticitet.

Den tidligere husmannsplassen Åsen (Bellbakkåsen) er tilknyttet Vollbakken. Den ble ryddet i 1825 og trolig fraflyttet rundt 1880. I 1980 ble det igjen satt opp hus her: stue fra Nord-Maugerud, låve fra Bråten under Langerud i Rollag, fjøs fra Venåsåsen i Rollag, stabbur fra nedre Lande (første etasje av et toetasjes stabbur) og kvernhus fra Langerud i Rollag (her brukt som vedskjul)

Bli 4.1:

Tunet består av driftsbygning og toetasjes stabbur i øst, nytt våningshus fra 1970 i vest og gammelt våningshus og vedskjul i nord. Driftsbygningen har tømmerlåve med skiku i stavverk, tømmerfjøs og tømmerstall. I 1946 ble det gamle våningshuset påbygd andre etasje i tømmer.

Ellers er det en frukthage med gamle trær nedenfor det gamle våningshuset.

Område 5

Juveli kulturlandskap, Flesberg kommune

Økonomisk kartblad BW 045, 1:10.000

— : avgrensning kulturlandskapsområde

— : avgrensning botanisk interessante delområder

Verdivurdering

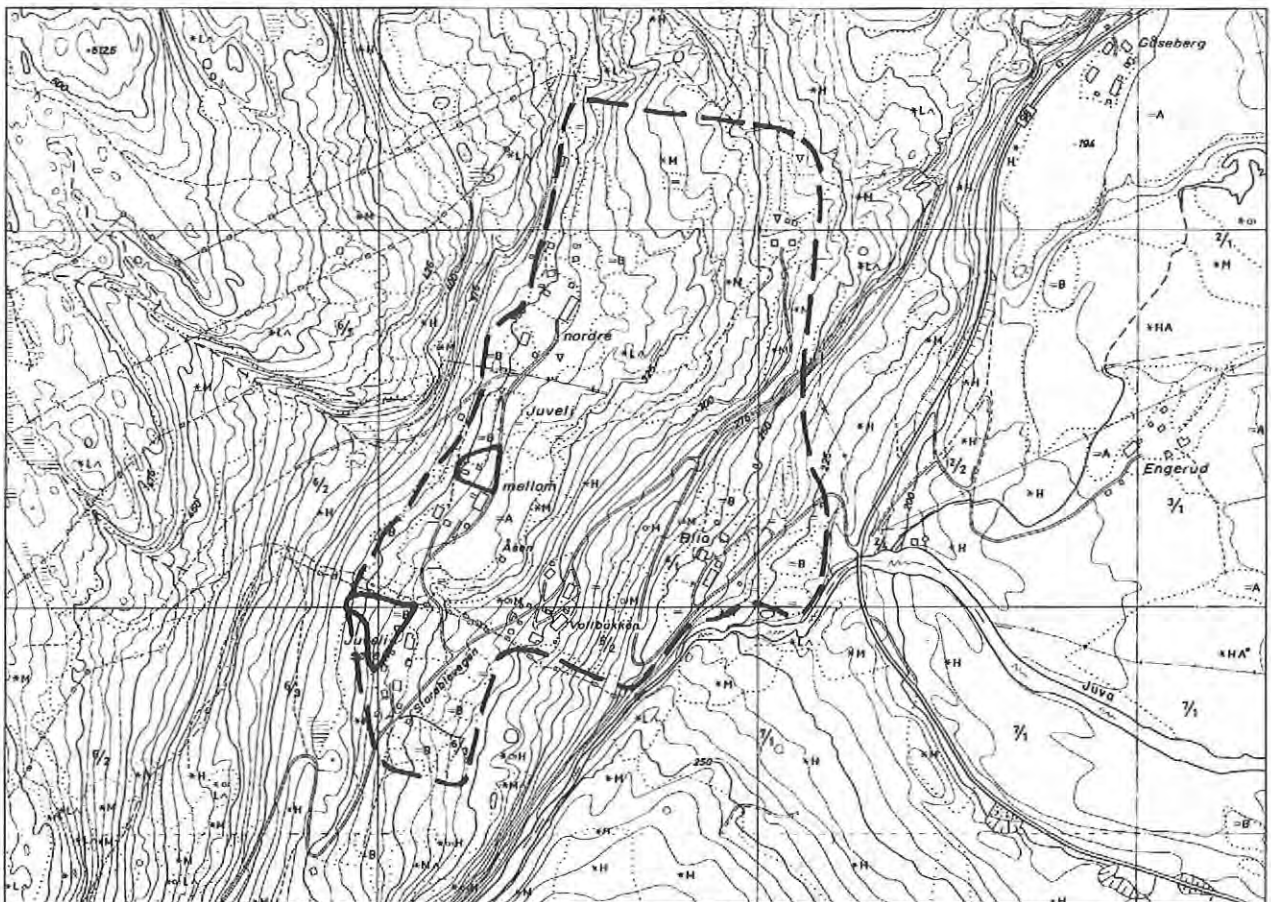
Området kan karakteriseres som et representativt/typisk landskap ut fra følgende kriterier:

- Representativitet (K)
- Særpreg (N)
- Helhetlig landskap
- Alder (K)
- Autenticitet (K)
- Hevd og tilstand (-)
- Estetisk verdi

Slåtteeengene er lite representative. Tilsvarende vegetasjon og flora er knapt sett andre steder i fylket. Forekomst av kystmyrklegg (ssp. *sylvatica*), hanekam og heisiv er interessant. Beitemarka har representativt artsutvalg og vegetasjon. Deler av beitemarka har sannsynligvis lang kontinuitet. Gjengroing og tilplantning preger deler av området. De verdifulle slåtteeengene utgjør relativt små arealer. Området har høy botanisk verdi (***).

Alle gårdene har bevart mange hus med høy aldersverdi og høy grad av autenticitet. De tre Juveli-gårdene utmerker seg spesielt. Det meste av innmarka består av fulldyrket eng og beite, og mindre arealer med slåtteeeng. Området har få inngrep i form av nydyrking, nye bygninger eller veier. Hele grenda bærer preg av tradisjonell drift fram til de siste åra, og har høy kulturhistorisk verdi (***).

Samlet sett vurderes området å ha lokal verdi i kulturlandskassammenheng.

Fønset-Teigen

Undersøkelse

Botanikk: JEE, Even W. Hanssen, Dagfinn Kolberg, Knud Peter Lottrup. Kulturhistorie: JJ.

Beliggenhet

Kartblad M711: 1714 I

UTM: NM 36 36

H.o.h. 520 – 560 m.

Vegetasjonsregion: Sørboreal region

Landskapsregion: Østlandets skogtrakter (Lyngdal-Holtefjell)

Beskrivelse

Tunet på Fønset ligger like ved veien fra Lampeland til Bingen. Området er avgrenset av skog. Den dyrkede marka ligger på begge sider av veien, det meste på østsiden. Her er det en ganske stor flat eng som ligger lavere enn tunet. De andre arealene er mindre og er preget av sterk gjengroing. Det er også plantet gran helt inni tunet. Teigen ligger lenger sør. Tunet ligger på en høyde med engarealer, delvis i gjengroing i øst, sør og vest. Rett sør for tunet er det en myr, som tidligere var dam. Innmarka består av en mosaikk av mindre teiger, der det finnes mange kantsoner med løvtrær.

Biologisk verdifulle kulturmiljøer

- 1) Slåtteeenger: Relativt store sammenhengende arealer frisk slåtteeeng sørøst for tunet på Fønset og flere mindre felter tørr slåtteeeng sørvest for tunet på Teigen. Mye er i gjengroing.
- 2) Beitemark og tørrbakker som fortsatt er i hevd rundt tunet på Teigen.
- 3) Et stort antall styvingstrær av alm, ask, bjørk og selje, særlig sørvest for tunet på Teigen.
- 4) Dam sør for tunet på Teigen.

Vegetasjon og flora

I enkelte av de kalkfattige fukt- og tørrengene er det rik flora, med arter som katterfot, harerug, jåblom, engknoppurt, flekkgrisor, vårveronika, grønnskulle, hjertegress, fjelltimotei, knegress og brudespore. 187 arter av karplanter er registrert. En del typiske skogarter kommer inn i områder med stor grad av gjengroing.

Området har en relativt rik flora av beitemarksopp, med bl.a. 7 registrerte voksopparter.

Styvingstrærne i området har en svært interessant lavflora, med arter som lungenever, skrubbenever, sølvnever, stiftfjelllav, filthinnelav, almelav, klosterlav, gullnål, stautnål og bleikdoggnål. Den sjeldne vedlevende sopparten rynkesagsopp ble funnet på to almer på Teigen.

Liten salamander og frosk er funnet i dammen nedenfor tunet på Teigen.

En del arealer har kommet svært langt i gjengroing, og består i dag av løvskog (mest osp) med relativt mye død ved.

Historie

Etter sagnet skal det ha vært en hel kirkebygd her inne på skogen før Svartedauen. Etterpå ble alle gårdene liggende øde. Ved Teigen er det en haug som kalles Kyrkjehaugen. Fønset ble tatt opp igjen på 1500-tallet. Både Fønset og Teigen er nevnt første gang i 1570.

Kulturminner

Fønset 100.1:

Det store toetasjes våningshuset fra ca. 1800 står like ved veien. På den andre siden er det et toetasjes stabbur og et sinklafta vedskjul. Denne delen av tunet er delvis omkransa av tett planta granskog. Inne blant granene er det et tømra grisehus fra 1930-åra ved siden av tre styva asker. Litt sør for våningshuset ligger sommerstua helt i veikanten. Den har kommet langt i forfall. På østsiden av veien, helt ute på bakkekammen, er uthusene, bl.a. en sammenbygd tømmerlåve og -fjøs. Videre finnes stall og fjøs, begge i tømmer.

Teigen 103.1:

Tunet består av et dårlig tilpasset våningshus fra 1981, plassert ytterst på bakkekammen med en høy sokkel-etasje. Ellers finnes en stor driftsbygning fra 1937, et toetasjes 1700-talls stabbur og en kjellermur. Sør for og nedenfor tunet er det en dam som nå er helt gjengrodd. Dammuren er av naturstein, og er en av svært få dammer av denne typen i Flesberg. Ellers finnes store rydningsrøyser og gamle veifar.

Verdivurdering

Området kan karakteriseres som et særpreget landskap ut fra følgende kriterier:

- Representativitet (N/K)
- Sjeldenhet (N/K)
- Mangfold (N)
- Helhetlig landskap
- Alder (K)
- Autentisitet (K)
- Hevd og tilstand (-)

Både Fønset og Teigen har kommet langt i forfall og gjengroing. Her er mye gammel kulturmark, som hvis en ser bort fra gjengroingen, er lite påvirket av inngrep. Sopp- og blomsterfloraen knyttet til deler av kulturmarka er fortsatt rik, med mange interessante arter. De gamle styvingstrærne med en spesiell lavflora er interessante. Samlet sett har området høy botanisk verdi (***)

Autentisitet og miljø er de viktigste verdikriteriene ved vurdering av områdets kulturhistoriske kvaliteter.

Kulturminner som styvingstrær, rydningsrøyser og gamle veifar gir området verdi. Bygningene er imidlertid forfalle, og det er neppe mulig å gjenskape det gamle bygningsmiljøet. Fønset er dessuten ubebodd. Både Fønset og Teigen er gode eksempler på tidligere tiders større gårder beliggende langt inne på skogen, et interessant

Det forfalne toetasjes våningshuset på Fønset vitner om tidligere tiders «stor-gårder», beliggende langt inne på skogen. Foto: Bård Bredesen.

kulturhistorisk fenomen. Området har middels/høy kulturhistorisk verdi (**(*)).

Samlet sett vurderes området å ha *lokal verdi* i kulturlandskapsammenheng.

Område 6

Fønset-Teigen kulturlandskap, Flesberg kommune

Økonomisk kartblad CH 044, 1:10.000

— : avgrensning kulturlandskapsområde

— : avgrensning biologisk interessante delområder

